

Acta Beregsasiensis
2010/3

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2010
IX. évfolyam, 3. kötet
Том IX, № 3
Volume IX, № 3

УДК 001.2

ББК 72

A-19

Az Acta Beregsasiensis a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2010-es év második felének magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárai, hallgatói, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a történelem, a nyelvtudomány, az esztétika, a pedagógia, a biológia, a gazdaság és más tudományágak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: Kohut Attila, Penckófer János

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó

TÖRDELÉS: Garanyi Béla

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-2595-07-9

© A szerzők, 2010

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

Tartalom

Nyelvészet, esztétika

CSERNICKÓ ISTVÁN: A magyar nyelv hivatali/hivatalos használatának esélyei és lehetőségei Kárpátalján az ukrainai nyelvi helyzet és nyelvpolitika kontextusában	9
MIZSER LAJOS: Beregi és ugozsai helynevek változásai a történelem során.....	25
GAZDAG VILMOS: A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós <i>A kettézárt falu</i> c. dokumentumregényében	29
BÁRÁNY ERZSÉBET: A kárpátaljai ukrán (ruszin) nyelvjárások hungarizmusainak kutatástörténetéből.....	41
BRENZOVICS MARIANNA: Andrej Tarkovszkij és a keleti képfelfogás.....	51

Biológia, gazdaság, népesség

KOHUT ERZSÉBET–HÖHN MÁRIA: A <i>Syringa josikaea</i> élőhelyeinek cönológiai jellemzése Kárpátalján.....	55
KOMONYI ÉVA–MANDZÁK GÁBOR: A GMO hódítása.....	67
REMENYIK BULCSÚ–DÁVID LÓRÁNT: Ecotourism of the Lake Tisza.....	75
KOVÁLY KATALIN: A Kárpátaljára érkező külföldi beruházások.....	81
ДНІСТРЯНСЬКИЙ МИРОСЛАВ СТЕПАНОВИЧ: Регіональна диференціація демографічного розвитку України: чинники формування, параметри та тенденції.....	87
LIPCSEI IMRE–GABÓDA BÉLA–BAJOMI ÉVA: Kárpátaljai és Békés megyei 11–14 éves roma gyerekek életmódjának összehasonlító elemzése.....	91

Történelem, egyház

TESCHMAYER GÁBOR: A konzuli bíraskodás intézménye az Osztrák–Magyar Monarchia külügyi igazgatásában	109
MOLNÁR FERENC: Adalékok a verhovinai határvidék hadtörténetéhez (1849. március) ..	121
SZÉKELY GUSZTÁV: Ugozca vármegye kialakulása az új kutatások tükrében.....	131
KOSZTYÓ GYULA: A külpolitikai gondolkodást alakító sztálini propaganda a kárpátaljai magyar pártlapjában 1946–1953 között.....	143
BARÁTH VIKTÓRIA: A donbászi munkaszolgálat a vári és a benei túlélők emlékezetében	151

BOROS LÁSZLÓ: Az Országos Lehoczky-múzeum létrejötte és működésének kezdete (1907–1928)	161
PALLAGI LÁSZLÓ: A Beregsomi Református Egyház történelmi fejlődése a XX. század első felében a presbiteri jegyzőkönyvek alapján	169
SZENDREY ANITA: A beregszászi római katolikus egyház elemi iskolájának élete Pásztor Ferenc ideérkezésétől az I. bécsi döntésig (1932–1938)	179

Recenzió

BAYERNÉ SIPOS MÓNKA–DARCSI KAROLINA: Recenzió Kupa László <i>Kisebbségi autonómia-törekvések Közép-Európában – a múltban és a jelenben</i> című tanulmánykötetről	189
---	-----

A beregszászi római katolikus egyház elemi iskolájának élete Pásztor Ferenc ideérkezésétől az I. bécsi döntésig. (1932-1938)

Rezümé A csehek magyarellenes intézkedései a beregszászi római katolikus egyházra is kiterjedtek. Mindenben próbálták ellehetetleníteni az egyház működését mint a kisebbségben lévő magyar nemzet fenntartó erejét, de főleg az iskola működését akarták mindenáron megszüntetni. Ennek okán nagy adókkal terhelték az egyházat. A cseh állam megszorító intézkedéseinek ellenére is a római katolikus egyház iskolája fenn tudott maradni, sőt az épületét sikerült kibővíteniük, közös összetartó munkának köszönhetően. Az 1938. november 2-a utáni fordulat nemcsak a határok áthelyezésében hozott változást, de a beregszászi római katolikus elemi iskola életében is.

Резюме Антиугорські рішення чехословацького уряду в країні розповсюдилися й на берегівську римо-католицьку церкву. Влада всіляко намагалася перешкоджати роботі церкви, насамперед як фактору організації угорської нацменшини, а також хотіла припинити діяльність школи. Через це церква обкладалася великими податками. Попри обмеження чехословацької влади початкова школа римо-католицької церкви діяла й надалі та навіть завдяки дружній співпраці вірян була розширена. Зміни після 2 листопада 1938 р. призвели не лише до перенесення кордону, а й до змін у житті початкової школи берегівської римо-католицької церкви.

„A trianoni békediktátum következtében Bereg vármegyét néhány déli járás kivételével a Csehszlovák Köztársasághoz csatolták.”¹ A csehek mindent megtettek annak érdekében, hogy teljesen kiszorítsák, megszüntessék a magyar befolyást. „Megfosztották Beregszászt rendezett tanácsú városi rangjától. A későbbiekben felszámolták a beregszászi államrendőrséget, a betegsegélyező pénztárt, felfüggesztették a magyar gimnázium és a polgári fiúiskola önállóságát. Beregszász megszűnt megyeszékhely lenni. A nehéz gazdasági viszonyok közepette a város eladósodott. A csehek minden mesterkedése ellenére Beregszász a kárpátaljai magyar politikai és kulturális élet központja maradt.”²

„A csehszlovák hatóságok módszeresen igyekeztek csökkenteni a magyar tannyelvű állami, illetve felekezeti népiskolák számát, s növelni a ruszin intézmények számát.”³

A csehek magyarellenes intézkedései a beregszászi római katolikus egyházra is kiterjedtek, mint ahogy Pásztor Ferenc fogalmazott, „katolikus magyar iskolánkat a csehek, mint a beregszászi iskolafronton a magyarság egyetlen mentevárát meg akarták fojtani (adóhátralék címen zár alá helyezték minden vagyonunkat).”⁴

Mindenben próbálták ellehetetleníteni az egyház működését mint a kisebbségben lévő magyar nemzet fenntartó erejét, de főleg az iskola üzemelését akarták mindenáron megszüntetni. Ennek okán nagy adókkal terhelték az egyházat, emiatt Pásztor Ferenc a hívek támogatására szorult, több hirdetésében olvashatunk hasonló felhívásokat: (pl. 1933. december 3.) „A múlt vasárnap tartott hitközösségi gyűlésen feltártuk híveink előtt egyházunk mostani igen súlyos anyagi helyzetét s az összes híveink közös akarata nyilatkozott meg abban az egyhangú megállapodásban, hogy nem hagyjuk veszni iskolánkat, zárdánkat, mostani nehéz viszonyainktól telhető önkéntes adományokkal sietünk segítségére szorongatott egyházi intézményeinknek. Itt a fő elv és siker azon múlik, hogy minden

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola V. évfolyamos történelem szakos hallgatója. A tanulmányt Molnár D. Erzsébet lektorálta.

¹ Csanádi György: Sorsfordító évek sodrásában, Ungvár, PoliPrint, 2004., 78. o.

² Uo.

³ Botlik J.–Dupka Gy.: Ez hát a hon..., Bp.–Szeged, Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből (1918–1991), 1991., 78. o.

⁴ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Pásztor Ferenc kézirata (1932–1938)

egyek hívókn tegye meg a tőle tehetőt s értse meg azt, hogy saját és gyermekeik lelkének legszentebb ügyéről van szó...⁵

December 8-án így hirdet: „...Legszentebb kötelességünk zárdánk, iskolánk megmentése...⁶

A hívek mindenben, amiben tudták, segítették az egyházat, hogy az iskola fennmaradjon. Pásztor Ferenc hirdetéseiből megtudhatjuk, hogy milyen eredményes volt a gyűjtés: „Társadalmi gyűjtést rendeztem, csekély megtakarított pénzemet, 20 000 cseh koronát ajánlottam fel az iskola javára, így sikerült iskolánkat nemcsak megmenteni, hanem emeletre húzni, tovább fejleszteni.”⁷

Az iskola életében a következő események voltak: „Az 1932/33-as tanévben a fiúiskolába 105, a leányiskolába 170, összesen 275 tanuló iratkozott be. Ezen tanév legnagyobb problémája a cseh nyelv tanítása volt, mivel azt a cseh elemi iskolákban ismételtlen megemelt óraszámban kezdték tanítani, ami azt jelentette, hogy több cseh nyelvtanára volt ott ismét szükség. A katolikus iskola számára így nem tudtak elegendő nyelvtanárt biztosítani, ezért nem minden osztályban volt a cseh nyelv tanítása (pl. 3.a osztály). 1933. január 14-től Lenák Ferenc állami tanár kezdte meg a cseh nyelv tanítását az iskolában. A tanítás nyelve a magyar volt, a cseh nyelv pedig az államnyelv, amit szintén kötelező volt mindenki számára tudni. Az 1933-as tanévben megint járványszerűen terjedt a muns betegség.

Az 1933-as tanévben az iskola nagy döntésre szánta rá magát. Tekintettel arra, hogy a szülők kifejezett óhaja volt, hogy az iskolában nyílják meg az V. évfolyam, ezért az egyháztanács és az iskolaszék elhatározta, hogy a következő tanévtől az V. évfolyamra jelentkező tanulókat is be kell írni.

Az 1933/34-es tanévben a fiúiskolába 103, a leányiskolába 174, összesen 277 tanuló iratkozott be. A tervbe vett V. iskolai évfolyam külön osztályába 50 tanuló iratkozott be, de nem kaptak tanárt, így nem indulhatott be az új évfolyam. A cseh tanítással ebben a tanévben is probléma volt: a cseh tanítók csak akkor voltak hajlandók tanítani, ha állami parancsot kapnak. Állami parancs hatására Stanislav Ulrok, Emilia Vysnilova és Karel Hybe lettek az új cseh tanárok. (1934. szeptember 4.)⁸

Az egyház ismételtlen súlyos anyagi helyzetbe került 1933-ban. „A templom és az iskolák fenntartására az egyház ismételtlen a hívők adományára szorult. Az önkéntes adományokat különböző jótékonyági rendezvényeken ajánlhatták fel, például karácsonyi vásár keretében 1933-ban 1620 Kc. bevétel gyűlt össze (Vas.pr.1933.dec.3.) vagy pedig a rk. leány- és fiúiskola jótékony célú gyermekelőadásain tehették meg többek között a hívők adományait. (Vas.pr.1934.V.6.) A városban Katolikus Karitas is működött, aminek munkájában az iskola diákjai is aktívan résztvettek.”⁹

„Szinte minden tanévben kötelező volt a katolikus iskolának is a cseh állami ünnepeket megtartani: Stefánik M. Rasztiszláv első csehszlovák hadügyminiszter halálának évfordulóit, a Podkarpatszki Rus csatlakozását Csehszlovákiához, május 24-én köztársasági elnökválasztást stb.”¹⁰

A különböző állami intézkedések folytán kialakuló nehézségek ellenére „az 1936. április 22-ei egyházmegyei gyűlésen az egyháztanács és iskolaszék igen nagy célokat tűzött maga elé. A gyűlés kezdetén az egyháztanácsstagok az 1935. évi számadást ismertették. Ezen számadás eredménye nem volt túl biztató. Az egyház kedvezőtlen pénzügyi helyzete elsősorban az iskolák létét veszélyeztette. Többek között az önkéntes adományok

⁵ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Pásztor Ferenc kézirata (1932–1938).

⁶ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Bohán Béla SJ: Emlékezés Pásztor Ferenc beregszászi plébános, püspöki helynökre, Beregszász 2003. április–2004. szeptember.

⁷ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Pásztor Ferenc kézirata (1932–1938).

⁸ Baráth Julianna: A beregszászi római katolikus elemi iskola története. Kézirat.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

is ezen évben jóval alul maradtak az 1934. év összegénél. Az egyház az irgalmas nővérek járandóságait sem fizette rendszeresen, s az 1935. évre is tarozott irányukban. Az irgalmas nővérek főnöknője látta az egyház nehéz anyagi helyzetét, ezért oly módon biztosította a rendház szükségleteit, hogy kosztos diáklányokat fogadott fel eltartásra. A helyszüke miatt azonban korlátozott számban tehette meg felvételüket, holott a legtöbb szülő ragaszkodott volna gyermekük itteni elhelyezéséhez. A vidéken lakó szülők többsége ezért igen gyakran érdeklődött a rendfőnöknőnél: nem lehetne-e több növendéket felvenniük, s a diáklányok részére egy internátust kifejleszteni? A rendfőnöknő mérlegelte a kéréseket, s jelentette is a megfelelő egyházi szerveknél, hogy ő hajlandó volna a jelenlegi létszámot növelni, ha az egyház az ügyis kisméretű termeket átadná ezen célra és megfelelő méretű tantermekről gondoskodna.

A főesperes plébános az egyháztanács néhány tagjával a rendfőnöknő kérését már régebb óta tárgyalta, főleg azt, hogy mi módon lehetne a terveket keresztülvinni. Ezért az 1936. évi egyházmegyei gyűlésen a többi jelenlévő számára már beszámolót is készítettek, hogy mi módon képzélik azt el: tervet, tájékoztató számításokat készítettek, s konkrét javaslatokkal jöttek az egyháztanács és iskolaszék tagjai elé. Ezen javaslat a következő volt.

Az irgalmas nővérek jelenlegi lakásuk nem alkalmas az építkezésre, bővítésre. A tantermek elhelyezkedéséről tehát oly módon lehetne gondoskodni, hogy a fiúiskola épületét egy emelettel kellene bővíteni. Ezen elképzelés látszólagosan mindenki számára elfogadható lehetne. A tart. főnöknő és a superior azonban nem venné szívesen, ha az irgalmas nővérek naponként kijárnának. A tart. főnöknő így abban a reményben, azzal a kikötéssel fogadta el a terveket, hogy az egyház a nővérek mielőbbi átköltözéséről gondoskodni fog, vagyis lakásukat az iskola mellett fogják felépíteni, ahol már legalább 30 leánygyermek részére internátus is lenne.

Igy történt, hogy hamarosan a főesperes plébános úr az egyház és iskola érdekeinek szempontjából kiindulva a nehéz anyagi helyzet ellenére is felkérte az egyház tagjait ezen tervek véghezvitelére. A terv mellett szólt az is, hogy az egyház e tervvel megszabadulna az irgalmas nővérek ellátását biztosító kiadásaitól, s a nővérek – tervük kedvező anyagi eredményeinek felhasználásával – támogatnák az egyház építkezési terheinek rendezését oly mértékben, amint a tart. főnöknővel a főesperes plébános úr megállapodik.

A terv szerint az irgalmas nővérek lakásának és az internátus elhelyezkedését oly módon lehetne megoldani, hogy a plébániakerternek a fiúiskola felé eső részéből oly terület használtassék fel, mely alkalmas módon biztosítani fogja a nővérek lakásához szükséges udvart és kertet, valamint az iskolás gyermekek játszóterét. A lakás és internátus emeletes épület lenne és a jelenlegi, kibővített fiúiskola épületének folytatásaként épülne. A fiúiskola emeleti kibővítése kb. 120 000 Kč-ba kerülne, mely összeg biztosíthatnák.

Az egyháztanács és iskolaszék a főesperes plébános előterjesztését szükségesnek és halaszthatatlannak ítélte, ezért határozatilag kimondta, hogy ha a szükséges pénzeszeget biztosítani lehet, úgy rövid időn belül a tervek első részét – a fiúiskola bővítését – keresztül kell vinni.¹¹

Több egyházi intézet támogatni kívánta e célt: „Az Apostoli Kormányzóság alapítványából kilátásba helyezett 50 000 Kč-t az építkezésre kiutalni, a „Földműves Pénztár” beregszászi fiókja 20 000 Kč-t szavazott meg az egyházi főhatóság jóváhagyásától feltételezetten, a beregszászi jómódú katolikus hívektől is megpróbálnak kölcsönt és adományt kérni, de ettől függetlenül is megkezdénék a terv keresztülvitelét.”¹²

Amit csak tudtak, mindent pénzzé tettek a cél megvalósítása érdekében: „A plébánosi javadalmat képező „Aranyos” szőlő csak növeli a kiadást, de számottevő jövedelmet nem hoz, ezért áruba szeretnék bocsátani, így annak kb. 35–40 000 Kc befolyó értékét az

¹¹ Baráth Julianna: A beregszászi római katolikus elemi iskola története. Kézirat.

¹²Uo.

egyház használatára tudnák fordítani; az irgalmas nővérek lakásának és internátus felépítése alkalmával eladóvá tennék az egyház jelenlegi leányiskoláját és a nővérek lakását, melyért kb. 80–100 000 Kč eladási ár érhető el.”¹³

„A tervekkel, tájékoztatással mindenki nagyon meg volt elégedve, ezért elhatározták, hogy mielőbb belekezdnek a munkálatokba. Hogy a szükséges munkálatok mielőbb megkezdődhessenek, az egyháztanács tagjai megalakították az *építkezési bizottságot*. A főesperes plébános elnöklete alatt tagjai: egyházi gondnok, igazgató tanító: Pálfy János, Répay Jenő, Sziijgyártó Sándor egyháztanácstagok, kik legjobb tudásuk szerint teszik meg a szükséges előkészületeket. Az idő sürgetése miatt azonnal felkérte az egyháztanács és iskolaszék az egyházi főhatóságot:

- A fiúiskola kibővítésére, illetőleg a leányiskola áthelyezésére adjon engedélyt.
- A kilátásba helyezett 50 000 Kč kölcsönt mielőbb bocsássa rendelkezésre.
- A plébániakert azon részéből, mely a fiúiskolával határos, felhasználható legyen, mint az irgalmas nővérek lakásának és az internátusnak a felépítésekor oly terület, melyre szükség lesz, valamint az udvar és kert biztosítására, s ezen területet a bizottság a plébánossal együtt jelölje ki.
- Az „Aranyos” szőlő megfelelő áron értékesíthető és eladási árát az egyház mint kölcsönt terveinek keresztülvitelében felhasználhassa.
- Egyháztanács és iskolaszék engedélyt kérhet az illetékes minisztériumtól, hogy az egyházi vagyont amortizációs kölcsönrel megterheltesse.
- Az irgalmas nővérek lakásának a fiúiskola szomszédságában felépítendő emeletes épületbe való elhelyezése alkalmával a jelenlegi Orosz u. 3. sz. alatti épület eladható, s annak ára az építendő új ház költségeire felhasználható lehessen.
- Az említett pénzintézeteknél kölcsönt vehessen fel az egyház és a jobb módú katolikus hívek esetleges kölcsöneit is igénybe vehessék.

Az egyházmegyei főhatóság az elkészített kérelmet kevés módosítással elfogadta. A bizottság igen rövid időn belül el is készítette az építkezés költségvetését. Címe: Ajánlat a beregszászi római katolikus elemi fiúiskola épületének emelet építendő kibővítési munkálataira.”¹⁴

A munkálatokról részletes költségvetési táblázatot készítettek, amiben a következők voltak:

- „Föld és kőműves munka. Ezen munkálatokat 33 almunkára osztották, mely ára 79 209.80 Kč.
- Bádogos munka. Ezt 8 almunkára osztották fel, mely ára 1 706 Kč.
- Asztalos, lakatos, mázoló és üveges munka, 17 almunkával. Ára: 14 820.20 Kč.
- Villanyvezetéki munka 2 almunkával, melynek ára 1 420 Kč.
- Szobafestő munka 7 almunkával, 1 850 Kč-os költséggel.
- Különfélék (pl. ablakredőnyök, szellőztetők, takarítás, stb) 4 almunkával, 1 500 Kč árral

Ezen munkálatok végösszege 100 506 Kč, melyből 7%-os engedményben részesülnek, így csak várhatóan 93 470.60 Kč-ba fog kerülni.”¹⁵

„Az iskola építkezésével 1936 nyarára el is készültek a mesteremberek. Az 1936. évi iskolai felszentelést nagy előkészületek előzték meg. Ezen előkészületekről számtalan levelezés, dokumentum maradt fent. Ezen dokumentumok többsége az iskola felavatásával kapcsolatos ünnepség megszervezéséről szólnak. A dokumentumok, levelek többek között tartalmazzák:

Dr. Pfeiffer Miklós (Kassa) szíves köszönetét az iskolai felszentelésre való meghívásért, s elvállalja, hogy előadást tart magyar vagy akár német nyelven is. Emellett fel-

¹³ Baráth Julianna: A beregszászi római katolikus elemi iskola története. Kézirat.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

ajánlja, hogy segít más előadókat is felkeresni, s egy pár nevet fel is sorol levelében, azok elérhetőségével együtt.

Nagy Erzsébet losonci polgári iskolai tanárnő, a rozsnyómegyei magyar katolikus leányszervezet vezetőjének valamint Varga Imre dunaszerdahelyi, Dr. Noszkay Ödön érsekújvári katolikus előadók (civil-előadók) sajnálatos lemondását a meghívásra, s egyúttal a felszólalásra. Ezen levelek tartalmazzák a lemondás okait és elnézéseiket a szervezőktől.¹⁶

Az előkészületek után megtörtént az iskola emeleti szintjének ünnepi átadása és felszentelése. A következőben láthatjuk a programleírást, és azt, kiket hívtak meg az ünnepségre. „A lázas előkészületek után 1936. szeptember 20-án került sor a beregszászi katolikus népiskola felavatási ünnepségére. Az ünnepségen a rend fenntartásának érdekében a szervezők felfogadtak egy városi rendőrt, akinek e tevékenységéért 22 Kč-t fizetettek ki.

A beregszászi plébánián eme felavatási ünnepség forgatókönyve fennmaradt. E forgatókönyv a következőket tartalmazta:

1. Megnyitó
2. Strausz: Tavasz hangok, Shopin: Cis moll fantazia. Zongorán játszotta: Polgár Gézáné.
3. Isten kertje. Alkalmi gyerekjáték. Előadták a leányiskola növendékei.
4. Sinkó Ferenc: „A katolikus Élet” szerkesztőjének előadása: A mai kor követelményei és a katolicizmus.

Szünet.

5. Mécs László szaval.

6. Schubert: Ave Maria, Lavotta hegedűszóló. Játszotta: Polgár Géza, zongorán kísérte: Polgár Gézáné.

1. Szent Júlia történelmi színmű három jelenetben.

Szereplők: Szent Júlia – Pákh Margit

Ensebius, gazdag szíriai kalmár – Kovács Klári

Paphné, görög rabszolganő – Pákh Kató

Szita indiai rabszolganő – Zahoránszky Blanka

Felix, Korsika kormányzója – Fekete Veronika

Rabszolgaárus – Ivusz Kató

Felix rabszolgája – Fóris Ilonka

2 rabszolgavásárló – Gyurkovics Kató és Sereghy Nóra

Katonák – Leskó elvira, Kis Anna

Rabszolgák, árusok, vevők, angyalok.

2. Mécs László szaval.

Belépődíj: 4 Kč és 1 Kč. felülfizetéseket az iskolaalap javára szívesen fogadják.

Az ünnepség előtt, ½ 16-kor került sor az Apostoli Kormányzó úr öméltósága által az új iskola felszentelésére, s ezt követte 17 órakor a vármegyeház nagytermében a műsoros ünnepség, amelynek jövedelme az iskolaalap javára lett fordítva. Az iskola későbbi bevételeit is főleg a hívek adományaiból szerezték be. Az iskola tanácskozótermében minden évben a Katolikus Karitas jótékonyági karácsonyi kiállítás, vásárt tartott valamint a fiúiskola tantermében a zárdai gyerekek több ízben tartottak előadást az iskola javára.¹⁷

Az iskola körüli problémák elcsitulni, megoldódni látszottak.

Pásztor Ferenc mindent megtett annak érdekében, hogy a Csehszlovák Köztársaság magyarellenes intézkedései ne csorbítsák a magyarok római katolikus hitközösség érdekeit, az iskola fennmaradásáért folytatott harc jól tükrözi ezeket a megmentő lépéseket.

A későbbiekben a csehszlovák állam különböző intézkedéseket hozott a magyarlakta területekre vonatkozólag a cseh hazaszeretetre való nevelés érdekében. Szemléletes példa erre az államp védelem érdekében beszolgáltatott adományokkal kapcsolatos rendel-

¹⁶ Baráth Julianna: A beregszászi római katolikus elemi iskola története. Kézirat.

¹⁷ Uo.

kezés, amit az állami tanfelügyelőség küldött a beregszászi római katolikus polgári elemi iskolába, 1938. július 1-jei levelében:

„Az iskolaügyi minisztérium prezídiuma az egyes tisztviselői szakszervezetekkel egyetértésben a jubileumi államvédelmi alapra való önkéntes adományozásra vonatkozóan ... a következőket közölte: Minden aktív köztisztviselő/ hivatalnok, tanár/ havi fizetésének legalább 1%-át adományozza önként az államvédelemre és pedig 1938 VII. 1-től 1938. XII. 31-ig terjedő időben minden hónapban.

Az adományozás a következőképpen hajtható végre:

1. Egyszerre való adományozás /mind az 5 hónapért/, amely a legközelebbi fizetésnél vonandó le.

2. Egyszerre való adományozás, melyet a 400 sz. csekken kell befizetni. Befizetési csekklapot minden postahivatal díjmentesen ad. /rózsaszín/

3. Befizethető minden hónap 1-én. Az utolsó részlet legkésőbb f. é. december végéig fizetendő be.

A gyűjtési akciót legkésőbb augusztus 10-ig végre kell hajtani.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a jobb anyagi körülmények között élő tanítók az államvédelem céljaira lehetőleg minél nagyobb összegeket adományozzanak.¹⁸

Olyan intézkedéseket, rendeleteket irányozott az állam az iskola jogainak korlátozása céljából, mint például a tanterv megreformálása. Az 1938. július 27-én küldött rendelet a Beregszászi járás magyar tannyelvű elemi és polgári iskoláinak a következőket tartalmazza:

„Az iskola és nemzetművelődésügyi minisztériumnak 1938. március 10-én kelt 34.419-I.sz. rendeletének megfelelően az általam megbízott bizottsággal egyöntetűleg összeállítottuk az államvédelmi nevelés kézikönyvét, mely szerint a kör tanítóságának úgy az elemi, mint a polgári iskolákban haladnia kell.¹⁹ Itt továbbra is az államvédelmi nevelést erősítik, és a haza iránti szeretet fontosságát. A csehek mindent megtettek annak érdekében, hogy a magyarokat a csehszlovák hazaszeretetre neveljék. A rendeletek is ezt a célkitűzést tükrözik.

A továbbiakban az állam részéről további utasítások tömkelege érkezett, amelyek tulajdonképpen az előzőekben megfogalmazottakat ismétlik: a hazaszeretetre való nevelés fontosságát, illetve ennek elérésére szolgáló taneszközök, szaklapok beszerzését.

„1938. jún. 20-án kelt 30.595/938. sz. rendeletével aláírja hogy az államvédelmi nevelés intenzíven és tervszerűen folytattassék. E munkában a tanítóság segítségére szolgál: Časopis pro občanskou a branou výchovu. C. szaklap. Ajánlom megvenni.

Ajánlom az isk. igazgatóságainak szigorúan felülvizsgálni a beiratkozott tanuló számát.

Azon iskolaigazgatóságon, melyek meg vannak bízva a tanuló tankötelesség nyilvántartásával minden hozzájuk tartozó iskolákban, vizsgálják felül ezt. Ezen rendelet pontos megtartásáért az iskola igazgatóit teszem felelőssé.²⁰

A szigorú rendelet betartását a következő jelentés bizonyítja, melyben részletesen beszámolnak az iskola ügyeiről, változásairól.

„Az iskola római katolikus felekezeti, magyar tannyelvű, 2 fiú- és 3 leányosztályé.

Az iskola épülete kifogástalan állapotban van, új épület, 1 éve használva.

Tanítás az előírt módon történt a tantervi szabályzat szerint. Minden osztályban elvégezték az előírt anyagot. Heti óraszám egyezett a megkívánt órászámmal. A tanítóság egész éven át tanított.

¹⁸ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő rendelete a beregszászi tanfelügyelőségnek, 1938. július 1.

¹⁹ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő Államvédelmi nevelés tanterve című rendelete, 1938. július 27.

²⁰ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő rendelete a beregszászi tanfelügyelőségnek, 1938. június 20.

Egészségi állapot kielégítő volt. Haláleset nem fordult elő, sem súlyosabb betegség. Baleset nem volt. A tavaszban csekélyebb fültömirigy-daganat járványosodott, de az iskola becsukása nem volt szükséges. A tanítóóság közül senki nem volt betegszabadságon.²¹

A jelentések állandóak voltak az iskola részéről az Állami Tanfelügyelőség felé, mindig részletesen beszámoltak az iskola állapotáról és az ott történt eseményekről.

Nemcsak az iskola tantervének az átalakításáról rendelkeztek, hanem az iskola fejlesztéséről is. Az egyik jegyzőkönyv részletesen beszámol az iskola fejlesztésének a lehetőségéről, amiben a következők voltak: „Pásztor Ferenc főesperes Egyházi elnök. előadja, hogy az elmúlt iskola év folyamán az igazgatóság több gyermeket nem vehetett fel az iskolába, mert a fiúiskola csak 2 tanerős, s létszámon felül nem lehet tanulókat felvenni. A gyűlés vezetője Pásztor Ferenc, főesperes utal az 1937. dec. 10-én iskolánknál inspekción végző Dragula országos főtanfelügyelő szavaira, óhajára, mely szerint tanácsos volna a fiúiskolát három osztályossá fejleszteni.”²²

A római katolikus tanács döntése végül is elfogadta „Pásztor Ferenc főesperes-egyházi elnök indítványát, az elmondott indokok alapján kimondta, hogy jövő 1938/39. isk. évben új fiúosztályt fog szervezni, s annak jóváhagyását kérelmezni fogja az užhorodi isk. és népművelődésügyi referátusnál.”²³

A kérelemben a következő pontokat rögzítette Pásztor Ferenc az užhorodi iskola és népművelődésügyi referátusnak:

„Mint a beregszászi katolikus egyház elnöke, tisztelettel kérvényezem a beregszászi római katolikus fiúiskolánál a III. katolikus állás szervezésének engedélyezését az 1938/39 iskolaévre. Mint a mellékletek is bizonyítják iskolánk tanulóinak létszáma évről évre gyarapodik. A következő évre oly számban iratkoztak be fiúiskolánkba, hogy az 1922. júl. 13-án kelt 226. sz. törvény 5. §. szerint megkívántatik III. tanuló állás szervezése.

Mint a mellékletek is bizonyítják római katolikus egyháztanácsunk, máris biztosította a szervezendő osztály számára a tantermet, ennek berendezését, a dologi és személyi kiadások fedezetét.”²⁴

Új osztály indításához új tanár is szükséges, ennek folytán pályázatot írtak ki a tanári állás ügyében.

A római katolikus egyház iskolájának még arról is be kellett számolnia az Állami Tanfelügyelőségnek, hogy mit csinálnak a tanárok az iskolán kívül. Ezeket tudhatjuk meg a következő jelentésből, melyben az iskola vezetősége beszámol a dolgozók iskolán kívüli tevékenységéről.

„Jelentés a tantestület iskolán kívüli munkájáról az 1938. év második felében a következők voltak:

Irgalmas nővér tanítónőink minden szabadidejüket a gondjaikra bízott gyermekek iskolán kívüli kultur-művelésére fordították. Ezt bizonyítják azon gyakori előadások, szülőértekezleten való szereplések, Szívgyárda előadások, templomi karénekes szereplések, melyeket az elmúlt tanév folyamán rendeztek az irgalmas nővér tanítónők.

Simonyi Endre igazgató tanító több ízben tartott szabadon választott, de időszerű előadást a Katolikus Legényegylet ifjúsága részére.

Megalakította iskolánknak a nagyobb fiú növendékek körében a Cserkész farkaskölyök csapatot.

A Legényegyletben sakkört alakított, amely az ifjúság körében nagyon népszerű szórakozássá vált.

Rendezett egy farsang esti mulatságos előadást, nagy erkölcsi sikerrel.

²¹ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Beregszászi Római katolikus elemi népiskola igazgatóságának jelentése az Állami Tanfelügyelőségnek, Beregszász, 1938. június 24.

²² A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jegyzőkönyv. Beregszász, 1938. április 18,

²³ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jegyzőkönyv i. m.

²⁴ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, A beregszászi róm. kat egyháztanács kérelme az Iskolai és Népművelődésügyi Minisztérium Referátusának, Beregszász, 1938. május 25.

Betanította és előadta az „Iglói Diákok” c. színműt, melynek előadását nagy erkölcsi sikere miatt, meg kellett ismételni.

Részt vett a rk. énekegyelet nagyheti szertartásainak előadásain, művészi énekléssel.

Galantha Géza római katolikus kántortanító vezető karnagya a rk. egyházi énekegyeletnek.

Felolvasást tartott két ízben „Iskola és szülők”, ill. „Szülők és az iskola”c. alatt, nagy sikerrel, az iskola által rendezett szülői értekezleten.

Felolvasást tartott *Aktuális problémák* címmel a tantestületi értekezleten.²⁵

Ebből a jelentésből átfogó képet kapunk az iskola mindennapjairól, a tantestület munkájáról, akik mindennapos tanítói tevékenységük mellet aktívan kivették részüket környezetük szebbé tételében is. Beregszász város bírójára felkérte a római katolikus elemi népiskola igazgatóját, hogy nagy figyelmet fordítsanak a város tisztaságára és rendben tartására, hogy ezeket a tanulókkal is osszák meg, és a természet rendben és tisztán tartására neveljék őket. „Minden osztályban hetenként legalább 1x, de kezdetben többször is, a faültetésről, annak hasznáról és az okozott kár mérhetetlen nagyságáról,- megfelelő előadást tartani szíveskedjenek.”²⁶

„Az 1937/38. tanév viharos eseményei már jelezték, hogy a cseh rendszer ingadozik. Október elején a tanulók az osztályokban elénekelték a magyar himnuszt, nemzeti jelvényeket, háromszínű kokárdákat tűztek mellükre, sőt még a komáromi sikertelen tárgyalások idején spontán felvonulással a városban néma tüntetést rendeztek a már-már kibírhatatlan cseh erőszakoskodás ellen. A cseh állam válaszként a diákokat elhurcolta, tanárokat üldözték és lecsukással, szuronyal való leveréssel fenyegetőztek. 1938. október 21-én elrendelték a gimnázium épületének kiürítését. A tanítás bizonytalan időre ismét szünetelt. Az iskola épületét katonai célokra újból át kellett engedni.”²⁷

1938. november 2-án ért el a hír Beregszászra, hogy a magyar csapatok felszabadították a területet. „1938. november 22-től 24-ig előzetes beiratások voltak. 1938. december 8-án megjelent dr. Bessenyei Lajos királyi tankerületi főigazgató, aki újjászervezte az iskolát. 1938. december 15-én csökkentett óraszámban ugyan, de megkezdődött a tanítás.”²⁸

Összefoglalásképpen elmondhatjuk, hogy a római katolikus egyház tényleg a magyarság megmentésére és tartópillére volt, Pásztor Ferenc kitaró munkája nélkül nem maradt volna meg.

A római katolikus egyház iskolája a cseh állam megszorító intézkedéseinek ellenére is fent tudott maradni, sőt a közös összetartó munkának köszönhetően iskolájának épületét sikerült kibővíteniük.

Az 1938. november 2-a utáni fordulat nemcsak a határok áthelyezésében hozott változást, de a beregszászi római katolikus elemi iskola életében is.

IRODALOM

A beregszászi róm. kat egyháztanács kérelme az Iskolai és Népművelődésügyi Minisztérium

Referátusának, Beregszász, 1938. május 25.

Beregszászi római katolikus elemi népiskola igazgatóságának jelentése az Állami Tanfelügyelőségnek, Beregszász, 1938. június 24.

A beregszászi római katolikus elemi népiskola igazgatóságának jelentése a tantestület iskolán kívüli munkájáról az Állami Tanfelügyelőségnek, Beregszász, 1938. június 24.

²⁵ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, A beregszászi róm. kat. elemi népiskola igazgatóságának jelentése a tantestület iskolán kívüli munkájáról az Állami Tanfelügyelőségnek, Beregszász, 1938. június 24.

²⁶ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, A beregszászi róm. kat. elemi népiskola igazgatóságának jelentése a tantestület iskolán kívüli munkájáról az Állami Tanfelügyelőségnek, Beregszász, 1938. június 24.

²⁷ Baráth Julianna: A beregszászi római katolikus elemi iskola története. Kézirat.

²⁸ Uo.

- Baráth Julianna: *A beregszászi római katolikus elemi iskola története*. Kézirat.
Bohán Béla SJ: *Emlékezés Pásztor Ferenc beregszászi plébános, püspöki helynökre*, Beregszász
2003. április–2004. szeptember
Jegyzőkönyv. Beregszász, 1938. április 18.
Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő rendelete a beregszászi tanfelügyelőségnek, 1938. július 1.
Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő rendelete a beregszászi tanfelügyelőségnek, 1938. június 20.
Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő Államvédelmi nevelés tanterve című rendelete, 1938. július 27.
Pásztor Ferenc kézirata (1932–1938)

SZAKIRODALOM

1. Botlik J.–Dupka Gy. (1991). *Ez hát a hon...* Bp.–Szeged, Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből (1918-1991).
2. Csanádi György (2004). *Sorsfordító évek sodrásában*. Ungvár, PoliPrint.

ADATKÖZLŐ

Bohán Béla, a beregszászi római katolikus egyház plébánosa

A-19 Acta Beregsasiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010 – 196 с.
(угорською, українською, німецькою та англійською мовами)
ISBN 978-966-2595-07-9

«Acta Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, українською, англійською та німецькою мовами за друге півріччя 2010 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, історії, педагогіки, біології, економіки та інших наук.

УДК 001.2
ББК 72

Наукове видання

ACTA BEREKSASIENSIS

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

(угорською, українською, німецькою та англійською мовами)

2010/3
Том IX, № 3

РЕДАКЦІЯ: *Когут А., Пенцкофер І.*
КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*
ВЕРСТКА: *Гороній А.*
ОБКЛАДИНКА: *К&P*
Відповідальні за випуск: *Орос І., Шовш К.*

Здано до складання 08.11.2010. Підписано до друку 26.11.2010.
Папір офсетний. Формат 70x100/16.
Умовн. друк. арк. 15,8. Тираж 250. Зам. 434.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.